

המסע למרקוז

עמיר תומר ©

1. נחיתה לא-רכה

הטיסה מבריסל למְרָקֶש שבמרוקו, לא ארכה זמן רב. בעצם אינני יודע כמה זמן היא ארכה, שכן נרדמתי, כדרכי, זמן קצר לאחר העלייה למטוס והתעוררתי רק כאשר הדיילת החביבה טלטה קלות את כתפי והזכירה לי להזקיף את גב המושב ולהתכוון לנחיתה הקרבה. מבעד לחלון שליזו ישבתי יכולתי להביט החוצה ולראות כיצד הולכים וגדלים הגגות, צריחי המסגדים, הגנים והארמונות של העיר האדומה. התחלתי אף להבחין בלבושם המסורתי של האנשים. ההתרגשות, אותה חשתי כבר עם העלייה למטוס, גברה עוד יותר: אני עומד להיות הישראלי היחיד בכנס שיתחיל בעוד יומיים.

המטוס נחת ונסע לאיטו לעבר השער, שם נעצר והדיילות פתחו את דלתו. השעה היתה מעט אחרי שבע וחצי בערב, השמש היתה על סף שקיעה ורוח מדברית חמה חדרה מיד פנימה, נושאת עמה ריח עז של דלק מטוסים. למרות זאת הצלחתי להבחין בניחוח בשר כבש הנצלה אי שם במרחק. עוד מעט, כך סברתי, אזכה לנעוץ את שיני במאכל ההוא.

בישול הוא תחביב שלי מזה שנים רבות, ואני יודע שאינך יכול להיות בשלן ראוי אם אינך אוהב לאכול כהלכה. את נגיסותי הראשונות באוכל טעים לא רכשתי בבית הורי, שעלו לארץ מפולין, אלא, עוד בהיותי ילד, אצל מרסל – שכנתנו המרוקאית, בה עוד אדבר רבות בהמשך. כעת נזכרתי בה שוב: טעם-גן-העדן ההוא, של בשר הכבש הנימוח, הנצלה לאיטו בשמן זית עם בצלצלי שאלוט, אגוזי מלך ופלפל חריף – לא נשכח ממני מאז.

הצטרפתי אל זרם הנוסעים והלכתי בעקבות השלטים אל ביקורת הדרכונים תוך שאני ממשיך ומריץ בדמיוני, שקרא דרור לעצמו, את תערובת ניחוחות האניס, הקינמון, והיין האדום.

*

בחודשים שקדמו לכך היו מגיעים מדי יום אל תיבת הדואר האלקטרוני שלי עשרות "קולות קוראים" לכנסים שונים בעולם בנושאי תוכנה ומחשבים. בדרך כלל הייתי מרפרף ביניהם במהירות, אבל יום אחד, צד את עיני קול קורא מיוחד תחת הכותרת "גישות חדשות בחינוך הנדסי". בהמשך הפרסום שמחתי עוד יותר כשראיתי שמתוכנן מושב ייעודי להנדסת תוכנה, אותו ארגנו שני פרופסורים גרמניים. נותרו עוד כחודשיים עד לשליחת מאמרים לשיפוט ועדת התוכנית, אבל בו-ברגע גמלו בליבי ההחלטה לשלוח מאמר לכנס.

היתה זו השנה השלישית שלי במכללה. כשנעניתי בחיוב לפנייתו של דיקן בית הספר להנדסה, להקים מחלקה להנדסת תוכנה ולעמוד בראשה, הגבתי בצניעות מעושה, אבל בתוך ליבי שמחתי עד מאד. בשנה שקדמה לכך ביקשתי לצאת לחופשה ללא תשלום מהחברה בה עבדתי למעלה מחצי יובל שנים, וניסיתי לפלס את דרכי בעולם הפתוח בעבודות יעוץ והוראה. במקביל ניסיתי לחדור לעולם האקדמיה, כך שההצעה זו הגיעה בתזמון מושלם. בתקופה זו לימדתי את מקצוע הנדסת התוכנה הן בקרב סטודנטים להנדסת תוכנה במסגרת התואר הראשון, והן בקרב סטודנטים המתמחים בהנדסת מערכות במסגרת התואר השני. ככל שגדלה היכרותי עם שתי אוכלוסיות אלה הבנתי, שלמרות ששני תחומים הנדסיים אלה הינם קריטיים ברוב המערכות הגדולות, עדיין אין בין שתי הקבוצות שפה משותפת אחידה והן פועלות בצורה בלתי מתואמת. בנוסף לכך, המשכתי להתעמק ולפתח שיטת עבודה המתאימה מאד כשפה משותפת לשתייהן. התחלתי להציג את הנושא בכנסים מקומיים, בפורומים שונים של מהנדסים ובקרב סטודנטים,

וקיבלתי, לשמחתי, תגובות טובות. כל זה עודד אותי להתחיל להפיץ את המסר בעולם, והכנס לחינוך הנדסי, וביחוד המושב המוקדש להנדסת תוכנה, היה, לדעתי, המקום הנכון להתחיל בו.

החלטה נוספת שקיבלתי נבעה מתוך בטחוני העצמי המופרז ומהאמונה החזקה ביכולתי, שהתחזקה עוד יותר כאשר התחלתי לאסוף את החומרים שאצלי, וגיבשתי את מסגרת המאמר. הרגשתי הפנימית אותה לי שהמאמר עומד להתקבל, אם כי היא לא היתה בעלת בסיס מובטח כלשהו. לפיכך, החלטה זו, שבאה זמן קצר לאחר הראשונה, היתה לרכוש, בעצת סוכן הנסיעות, כרטיס טיסה למרקש, דרך בריסל. כשקיבלתי את ההודעה, שהמאמר התקבל להצגה בכנס, שמחתי, אבל לא הופתעתי. הלא ידעתי מראש...

*

תוך כדי ההליכה הקצרה אל ביקורת הדרכונים התחלתי לתכנן את מהלכיי הבאים: תחילה אקח את המזוודה, אבל לא אסע מיד למלון שהוזמן לכל משתתפי הכינוס. עתוטי בידיי, ולכן אמצא תחילה מקום בו אפשר לאכול משהו טוב. לא כך סברתי מלכתחילה, אך ניחוח בשר הכבש שיבש לא מעט את שיקול דעתי.

הפקיד בדוכן ביקורת הדרכונים הפך בידי את דרכון הישראלי מצד לצד עד שמצא את תמונתי. הוא הרים את עיניו אל פני והרים את הדרכון כדי להשוות בין התמונה לבין פני האמיתיים. לאחר שהשתכנע, התחיל לדפדף בין דפי הדרכון הלוך וחזור, ואז סגר אותו נתן בי מבט חודר ושאל: "ויזה?". שלפתי מכיסי את המכתב שקיבלתי מסוכן הנסיעות.

נזכרתי, שמספר ימים קודם לכן, כשהפניתי אל סוכן הנסיעות את אותה שאלה עצמה, שמת לי לב שהוא מקמט את מצחו לרגע ואחר כך אמר לי "בוא עוד יומיים". המכתב שנתן בידי היה מופנה לשלטונות במרוקו. הוא נחתם בידי אישיות כלשהי שלא הכרתי ונשא חותמת שנשאה כיתוב כלשהו באותיות ערביות. זה לא היה דומה לשום ויזה שזכרתי מהעבר, אבל, תמימותי וקוצר הרוח האפייני שלי, גרמו לי להאמין. חוץ מזה, ידעתי שאין לי כל ברירה אחרת. באותו רגע תחבתי את המכתב לכיסי, הודיתי לסוכן ויצאתי את משרדו, כשאני מלא תקוה לטוב.

פקיד ההגירה, שלדוכנו ניגשתי, קרא בעיון את תוכן המכתב, ואז ירד מהדוכן וכשהוא עדיין אוחז את המכתב והדרכון בידו פלט לעברי "בוא איתי". הוא אמר זאת כנראה בערבית מרוקאית, ואחר כך בצרפתית, אבל אני, שאינני דובר שפות אלה, הבנתי ממהלכיו את כוונתו שאתלווה אליו. בכל זאת ניסיתי: "אינגליש?". הוא נפנף בידו כמרגש זבוב טורדני, אבל אני הבנתי מיד למה התכוון, והלכתי אחריו מבלי לומר מילה נוספת. הצעידה היתה קצרה וחשתי שהלמות ליבי גברה ושידי מתחילות לרעוד קלות.

עד מהרה הגענו לתחנת משטרת הגבולות. הפקיד הקיש על דלת הזכוכית, אך מבלי להמתין לתשובה, נכנס ואני בעקבותיו. בחדר עמדו שני אנשים שקמו על רגליהם מיד עם כניסתנו. לא הכרתי את דרגות המשטרה במרוקו, אבל הבחנתי שאחד מהם נושא את דרגותיו על כתפו, והשני על שרוולו. מן הסתם היו אלה קצין משטרה ושוטר. הפקיד ניגש אל הקצין, ושניהם התיישבו.

רציתי גם אני להתיישב, אך איש לא הגיש לי כיסא – להיפך: הקצין רמז לי שאצא ואשב על ספסל בקרבת מקום, ואז הפנה את פניו אל השוטר. הלה נקש בעקביו, הצדיע ויצא את החדר. הפקיד והקצין החלו לדבר ביניהם, כשהם מתבוננים שוב ושוב במסמכיי. לאחר זמן מה פקעה מעט סבלנותי, קרבתי לדלת הזכוכית כשאני מסמן בידי תנועה של "מה קורה?". שניהם סימנו לי לחזור לספסל. ממקום מושבי צפיתי בהם. הם הרפו ממסמכיי, קמו ממושבים, הרתיחו מים בקומקום שעמד בסמוך, הכינו לעצמם תה ואז שבו והתיישבו כשהם לוגמים באיטיות ובהנאה. קיוויתי שיחזרו לעיין במכתבי, אבל תחת זאת נראה היה שהם שוקעים בשיחה חברותית נעימה. סבלנותי המועטה תמיד היתה בעוכרי, אך הפעם התחלתי לחוש שהספסל עליו אני יושב בווער ממש. קמתי והתחלתי לפסוע הלך ושוב באולם הכבודה, תוך שאני נוכח, להוותי, שכל הנוסעים שהיו בטיסה איתי, כבר יצאו את בית הנתיבות. למעשה הבחנתי שהאולם התרוקן כולו. מרחוק ראיתי שוב את מסוע המזוודות, שפסק מלהסתובב ונותרה עליו מזוודה אחת בודדת – שלי.

ניגשתי שוב לדלת הזכוכית והצבעתי בידי על המזוודה שלי.

הקצין הבחין בי ונפנה אלי. עיניו אורו מעט ונראה היה לי שהוא אפילו מוקיר אותי על הזמן הנוסף שנתתי בידו.

"מוחמד!", הוא פלט קריאה קצרה ושוטר ללא מדים צץ מאי-שם והתייצב מולו בדום מתוח. הקצין הצביע עלי ועל המזוודה, ומוחמד, שהבין מיד את כוונתו, יצא וסימן לי להתלוות אליו.

טרם יציאתי לנסיעה הרגיע אותי חבר, שעם קצת שוחד פה ושם אוכל להסתדר בקלות. הוצאתי מיד מארנקי שטר של 20 אירו, אך מיד נמלאתי חשש: אם אציע שוחד לשוטר אולי הוא ירוץ להלשין עלי ומצבי יוחרף? חיש קל הגענו למסוע. מוחמד הוריד עבורי את המזוודה ומסר לי אותה בחיך. זו היתה שעת הכושר: דחפתי לידו את שטר הכסף, שיבין שהוא ראוי לטיפ שמן, והתאמצתי ככל יכולתי שלא יבחין ברעד של ידי. עם זאת, קיוויתי שהסכום מספיק גדול כדי שיבין שאני מצפה שסייע לי מול ידידיו. חיוכו התרחב. הוא תחב את השטר לכיסו, הוביל אותי בחזרה לספסל ונעלם כלעומת שהופיע. מוחמד לא הבין דבר, או שלא רצה להבין. חככתי בדעתי מה לעשות, אבל בו ברגע נפתחה הדלת, הפקיד יצא החוצה, והקצין רמז לי שאכנס פנימה. התיישבתי מולו כשהוא מסיט את כוסות התה הריקים הצידה. ניחוח קל של שיבא טריה עלה באפי והעיב לרגע על ריח הניירת שעמד במשרד. נזכרתי שוב בארוחה המצפה לי בקרוב, והבטחתי לעצמי כוס תה מהביל עם שיבא אם וכאשר העניין הזה אכן ייגמר במהרה.

לא הבנתי את השאלה שהפנה אלי הקצין בצרפתית, אך חשתי שאני מבין במה הוא מתעניין: רוצה לדעת מדוע באתי לכאן.

לרגע הזה דווקא התכוננתי, ולא הייתי זקוק למענה מילולי. שלפתי מהכיס האחורי של מכנסי את תוכנית הכנס, פתחתי במושב המתאים והצגתי בגאווה את שמי שהתנוסס ליד המאמר שלי. הוא נטל מידי את החוברת, סגר אותה ובהה בכריכה. שם הכנס, כולל האוניברסיטה המארחת ושם המלון בו הוא נערך, נכתבו, לשמחתי, גם בצרפתית וגם בערבית. ניכר היה שהוא מתחיל להבין, ולרגע חשבתי שיתרצה, אבל הוא הפנה אלי מבט שואל מלווה במילה אחת:

"ויזה?"

הצבעתי על המכתב שנח עדיין ליד הדרכון והחוויתי בידי תנועה של "הנה זה מונח לפניך".
נראה שמספר המילים האנגליות שהצליח לגייס קודם נסכו בקצין ביטחון. האנגלית שלו היתה עדיין עילגת אך אני הבנתי שהוא מנסה להסביר לי שהמכתב עליו הצבעתי איננו ויזה.
מבטו הסגיר מייד את השקר שבפיו. פרט לכך, ידעתי שהמכתב כתוב באנגלית, וידעתי שהוא איננו מבין את רובו. למרות זאת הרים אותו אל מול עיניו ועשה עצמו מתעמק בתוכנו.
בזמן שקרא שוב את המכתב, הבטתי החוצה מבעד לקירות הזכוכית וסקרתי את אולם הנוסעים הריק. ראיתי שירד כבר החושך ושהטרמינל ריק מאנשים. החזרתי את מבטי אל השולחן. הקצין הצביע על שם המלון ושאל בצרפתית:

"קס קסה? (מה זה?)". את השאלה הזו דווקא הבנתי אבל לא ידעתי להסביר בשפה המובנת לו שאני משתתף בכנס בינלאומי הנערך במלון זה, שאת שמו בוודאי הכיר. הוא חכך לרגע את סנטרו ואחר כך לבש על פניו ארשת של מי שהגה רעיון מבריק. הוא פתח את דרכוני בדף ריק, נפנף אותו אל מול פני, והצליח להעלות מזיכרונו את אחת המילים האנגליות שזכר:

"סטמפס? (בולים?)"

פי שהיה פעור מעט נסגר לרגע ונפער שוב – לכך לא ציפיתי. משכתי בכתפיי כרומז שאינני מבין על מה מדובר. הקצין הפנה לעברי את הטלפון שעמד על שולחנו והצביע על מספר הטלפון של המלון, שהתנוסס על כריכת חוברת הכנס. הבנתי וחייגתי.

ביקשתי מפקידת הקבלה שתמצא את מזכיר הכנס. התכוונתי להסביר לו את השתלשלות העניינים, אבל נראה היה שהוא כבר מיומן בכגון אלה.

"אני יוצא מיד אל העיר לקנות בולים. ניפגש בקרוב", סיים בקצרה את השיחה.

תהיתי היכן ניתן לקנות בולים בשעת ערב זו, אבל את מקום התהיה החליפה השמחה, על כך שבקרוב אצא לחופשי.

המזכיר הגיע מקץ כשלוש שעות, לקראת השעה אחת אחר חצות. במהלך זמן זה צפיתי בדאגה בהחלפת המשמרת של שוטרי המכס. דאגתי שמא הקצין החדש לא יידע על מה מדובר, אך לא היה לי עם מי לחלוק את דאגתי. הזמן חלף לאט, כשהוא מורט את עצביי לאט אך בבטחה רבה. מזכיר הכנס חלף על פני לעבר המשרד, כשהוא מחייך אלי בחביבות, מבלי להחליף איתי מילה. מבעד לדלת הזכוכית, שהוגפה מבלי שאוזמן פנימה, צפיתי במזכיר משוחח בחביבות עם הקצין – היה ברור מאליו שזו לא הפעם הראשונה שהם נפגשים. לשמחתי, השיחה ביניהם לא ארכה זמן רב, ובמהלכה ראיתי בעיניי נדהמות את הקצין פותח את מגירת שולחנו, מוציא מתוכה בולים ומדביק בדרכוני.

"אתה חייב לי מאה ועשרים אירו עבור הבולים", הפטיר המזכיר במהלך הנסיעה הקצרה למלון. לעומת החופש בו זכיתי אחרי כל שעות העינויים, נראה לי סכום זה זעום.

2. מרק חריכה לארוחת בוקר

השתיהתי זמן רב תחת זרם המים החמים של מקלחת הבוקר. בערב הקודם, לאחר יום התלאות, צנחתי למיטה כמעט מיד לאחר שהגעתי ושקעתי בשינה עמוקה. זרם המים החמים השיר כעת מעלי את רוב הפחדים והדאגות. לפני שנכנסתי למקלחת הסטתי את הווילון שכיסה את החלון גדל-המידות בחדרי – אור השמש הבהיר גילה לי שדרה ירוקת-דשא, משובצת באדום ובלבן של ורדים, שמעליהם כתום של פירות הדר. השדרה השתרעה בקו ישר מפתח המלון ועד לחומת העיר העתיקה – "המדינה", בשפתם – במרחק של כמה מאות מטרים.

הרשיתי לעצמי עוד מספר דקות של עונג תחת זרם המים החמימים, ולאחר שהתנגבתי והתלבשתי ירדתי ללובי. קיוויתי לפגוש שם אנשים מהכנס, אך מאחר והכנס אמור היה להתחיל רק ביום שלמחרת, משתתפיו כנראה התפזרו ברחבי העיר, מתענגים על שמש הבוקר המעתירה. פקיד הקבלה החייכן הגיש לי באדיבות מפה של העיר, בה סימן עיגול כחול סביב המלון. הוא המליץ לי לבקר ב"מדינה", העיר העתיקה של מרקש, שהייתה במרחק של כעשרים דקות הליכה לאורך השדרה.

שעוני הראה שנותרו עוד ארבעים דקות עד שחדר האוכל של ארוחת הבוקר ייסגר, ולכן החלטתי שקודם כל אגש לשם. בניגוד ללובי הריק, היה חדר האוכל עדיין מלא מפה אל פה. ניסיתי לצוד בעיני מלצר כלשהו שיוביל אותי למקום פנוי, אך מכיוון שאף אחד מהם לא שם לב אלי, החלטתי למצוא בעצמי. באחד השולחנות הבחנתי בקבוצת אנשים שסיימו את סעודתם ומיהרתי לתפוס את אחד המקומות שהתפנה. מלצר מזדמן הגיע, פינה את כלי האוכל המלוכלכים וניגב את השולחן, אך לא הונחו בפניי כל כלי אוכל נקיים. הנחתי שהם נמצאים ברחבת המזנון ועלי לקום ולהשיגם. השענתי את גב הכיסא אל השולחן, כדי לסמן שהמקום תפוס, ופניתי אל המזנון. ניכר היה שצוות המטבח מבין שבמלון אמורים להתאכסן אירופאים רבים, ושעליו לבחור את התפריט בהתאם. מהשלטים הקטנים, שנכתבו בערבית, צרפתית ואנגלית, למדתי מה הכילו המגשים שבסמוך להם, אך כולם היו ריקים ואיש לא טרח למלא את תכולתם.

בפינת המזנון הבחנתי בסיר גדול ומהביל, שעורר את סקרנותי. ניחוח התבלינים שעלה ממנו עוד בטרם הרמתי את המכסה, קלע היטב אל תאבוני. רכנתי לשלוף צלחת מרק מהמגש התחתון, אך גם הוא היה ריק. סימנתי בידי לאחד המלצרים והמתנתי בסבלנות. שתי קעריות מרק נקיות הונחו על המדף לאחר כעשר דקות של המתנה. הזדרזתי לקחת אחת מהן ופתחתי את מכסה הסיר. תערובת ניחוחות של כורכום לימון וכוסברה פרצה החוצה. החשק למרק החריכה העשיר שנגלה לנגד עיניי סילק כהרף עין את כל החשקים האחרים הנוגעים לארוחת בוקר. לרגע תהיתי לגבי ההקשר בין מרק לבין ארוחת בוקר, אך תאוותי הגדולה למרקים קטלה תהיה זו באיבה. מילאתי עד גדותיה את הקערית במרק הלוחט, מתעלם מאצבעותיי הנכוות. קערית המרק הייתה קטנה מלהכיל את מלוא הכמות שרציתי, ואף יכולתי, לאכול באותו רגע. הצאתי בשעון. אם אזדרז אוכל להספיק לחסל מנה נוספת, ואולי אף שתיים. פניתי לחזור למקום ששמרתי, אך הבחנתי לאכזבתי שהוא כבר נתפס על ידי אחרים. מאחר והתקרבה שעת סיום ארוחת הבוקר, התפנו מקומות נוספים. בחרתי אחד מהם הסטתי בעצמי הצידה את כלי האוכל המלוכלכים של הסועדים לפני, והתיישבתי לאכול.

"אוף, לעזאזל", נזפתי בעצמי, "שכחתי לקחת כף"!

עד שניגשתי למזנון לתור אחר כף נקיה, שלא היתה בנמצא ונאלצתי להמתין שוב דקות ארוכות, פונה השולחן בו ישבתי, כולל קערית המרק שמוגתי לעצמי. חזרתי למזנון. לצד סיר המרק מצאתי הפעם ערמת קעריות נוספות. מילאתי מיד שתיים, תחבתי כף נקיה לכיסי וכשאתי נושא קערית מהבילה בכל יד מיהרתי למצוא כיסא פנוי בקרבת מקום. עוד לפני שסיימתי לשבת כהלכה העריתי כף מלאה אל תוך פי והעונג הציף את כל חללי: אל ניחוח התבלינים התלווה כעת טעם מרנין-לב של גרגרי חומוס, עדשים ואטריות.

כמובן שמרק החרירה לא היה אפילו דומה למרק שזכרתי מבית אמי, שידעה שלעולם לא אגע בעוף המכובס שאבי ואחותי זללו לתיאבון. כפולניה היודעת להיעלב בכבוד, היא טרחה להכין עבורי את מנת הצהרים היומיומית – שניצל וציפס – בעודנו מריחים בצוותא את ניחוח התבלינים מחלון מטבחה של מרסל, שכנתנו. יום אחד נקלעתי לבית השכנים מסיבה כלשהיא, וכשהבחינה מרסל בנחירי המתרחבים מיד עם כניסתי, הושיבה אותי ומזגה לי צלחת מלאה של מרק חרירה ריחני. יש אומרים שריח הוא הדבר שנצרב בעוצמה הגדולה ביותר בזיכרון הילדות, אבל אני נשבע שגם לטעם הבלתי נשכח שמור מקום של כבוד בזיכרוני. כשסיפרתי על כך לאמי, היא לא ניגשה, לאכזבתי, לבקש את המתכון ממרסל השכנה, אך מאז אותו יום מצאה שלל תירוצים לשלוח אותי לביתה. באותו יום גם גמלה בליבי ההחלטה שבביתי שלי אהיה הבשלן, המכין מטעמים מכל רחבי העולם.

כיליתי את שתי קעריות המרק במהירות שיא, תוך שאני צופה במלצרים שהחלו להערים את הכיסאות על השולחנות ולפנות את המגשים הריקים מהמזנון אל המטבח. לזכותם ייאמר שהם לא האיצו בי לצאת, וכך גם בשאר האנשים המעטים שנותרו בחדר האוכל. נהפוך הוא – הם הזדרזו לסלק מהמזנון את מיחמי הקפה ה"סטנדרטי", תוך שהם מעודדים אותי לגשת אל עגלת האספרסו שעדיין נותרה פתוחה, ולרכוש במיטב כספי ספל קטן של אספרסו ראוי לשמו. בדרך חזרה לשולחן צד את עיני סיר החרירה שעדיין לא הובל למטבח. כשהאספרסו בידי האחת וקערית נוספת של מרק בידי השנייה התיישבתי במקום הפנוי הראשון שראיתי, ובאתי על סיפוקי המלא. קמתי והתגלגלתי לכיוון הדלת, כשחיוך של עונג מרוח על פני. התגלגלתי – פשוטו כמשמעו, כי כרסי המלאה מרק הותירה בי תחושה של כדור גדול ונפוח. כרס זו הובילה אותי ישירות בחזרה אל חדרי, שעובדי משק הבית הזריזים הספיקו כבר לנקות ולסדר. השתרעתי על המיטה והפקרתי את גופי למלאכת העיכול.

3. נחש אותי נחש

התעוררתי מקץ שעותיים, והבטתי בשעון. שעת הצהריים כבר היתה קרובה, אבל נותר עוד די זמן עד לקוקטייל קבלת הפנים של הכנס שנקבע לאותו ערב. גם הבנתי שלאור הזלילה הגדולה אדלג באותו יום, ככל הנראה, על ארוחת הצהריים. על ארוחת ערב לא יכולתי אפילו לחשוב.

יצאתי מהמלון ופסעתי לאט לאורך השדרה שנשקפה מחלון חדרי באותו בוקר. תוך כדי צעידתי גיליתי עוד ועוד פרחים שנשתלו לא מכבר בגינות הקטנות שהקיפו את מצעי הדשא הירוק. מפני קטנותן של גינות אלה לא הבחנתי בהן מחלוני, ועתה הן נגלו לעיני. הפרחים שנשתלו בהן היו אמנם עדיין צעירים מכדי להדיף ריח, אך מראם הוסיף לא מעט צבעוניות לאודם וללובן הוורדים, כמו גם לזהב פירות ההדר. נראה היה שהבוקר לא ממחר לפנות את מקומו לשעת הצהריים המתקרבת: האדמה התחוחה היתה עדיין לחה ועל עלי הכותרת נותרו טיפות טל מעטות. ניחוח התבלינים של מרק החריה שנחרת עמוק בזכרוני, נמוג לאיטו, ואת מקומו החל לתפוס ניחוחם העז של הוורדים. מעל כל אלה ריחף ריחו הרענן של דשא שנקצר לא מזמן והעירוב של כולם יחד יצר ריח חדש, כמו צבע מיוחד שיצר צייר כשרוני על הפאלטה שבידו.

קסם הצבעים והניחוחות לא רק שהסיח את דעתי לחלוטין מרעש מנועי המכונית שחלפו לאורך השדרה, אלא גם גרם לי לאבד את תחושת הזמן והמרחק. השדרה הסיימה לפתע, ומעברו השני של הרחוב ראיתי כיכר שוק רחבה, הומת אדם. שליטי מכיסי האחורי את המפה שנמסרה לי במלון ותוך עיון קצר התברר לי שלפני משתרעת ג'אמע-אל-פֶּנְא – כיכר השוק הידועה של מרקש. חציתי את הרחוב והצטרפתי אל ההמון. בתוך ההמולה הידועה של שוק הומה, הבחנתי בצליל שונה. התחלתי ללכת לכיוונו עד שהבחנתי בביורר שאלה צלילי נשיפת חליל. המשכתי ללכת בעקבותיו. המוסיקה לא ערבה לאוזניי אך הצליל היה קסום. עד מהרה התברר לי שצלילי החליל הופקו בידי אדם בעל חזות הודית, שישב ישיבה מזרחית מול סל מכוסה, עשוי קש צבעוני. ההודי היה צנום, עורו שחום וזקנו אסוף בתוך רשת. גופו עטה גלימה צבעונית, ששוליה הופשלו עד מעט למעלה מברכיו, ולראשו נכרך טורֶפֶן בצבע ירוק כהה. הצטרפתי לשאר הצופים שעמדו בחצי-מעגל מול האיש, ממתנינים כביכול לדבר מה. האיש חדל לפתע מנגינתו, נעמד והסיר את הטורבן מעל ראשו. הוא החל לעבור בין הצופים, שהשליכו, איש איש בתורו, מטבע או שטר לתוך הכובע. זה היה מראה מוכר בו צפיתי במקומות שונים בעולם. המוסיקה לא היתה אמנם לרוחי, אך בכל זאת החלטתי שאתרום את חלקי, ולו רק כדי שלא לפגוע במנגן ובהשתדלותו.

עקב האירועים המביכים של אמש טרם הספקתי להמיר את שטרות האירו שהיו ברשותי לכסף מקומי. בד בבד גם נזכרתי שבדרכי לכאן עצרתי בחנות מכולת מקומית כדי לקנות בקבוק מים. עשרה אירו – השטר הקטן ביותר שהיה בארנקי – הומר לפי שער אקראי שנקבע על ידי בעל המכולת החביב. באותו רגע לא הקדשתי לכך ולו שביב של מחשבה – שלשלתי לכיסי את כל העודף שהחזיר לי ומיהרתי ללגום מהמים הצוננים שבבקבוק.

כעת תחבתי שוב את ידי לכיס מכנסיי ומיששתי את תכולתו. היססתי האם לשלוף משם שטר או מטבע, כאשר אין לי שמץ של מושג מהו ערכם. בינתיים נעמד האיש מולי, כובעו מושט היישר אל פניי. סקרתי במהירות את תכולת הכובע. היו בו מטבעות רבים ושטרות מעטים. לפיכך הוצאתי את ידי מהכיס כשֶׁפָּה מטבעות בלבד. ביניהם היה אחד גדול מחבריו, עליו התנוסס המספר 10.

שליתי אותו במופגן נוכח פניו של האיש והשלכתיו לכובע. נראה היה שדעתו נחה, כי הוא נפרד ממני בתודת-ראש ועבר לבא אחרי. נפניתי לאחור והתחלתי ללכת הלאה, אולם לאחר כמה צעדים שמתתי לב שכל שאר האנשים נותרו עומדים במקומם. האם הנגינה הייתה הקדמה בלבד, לדבר-מה משמעותי יותר? שבתתי והצטרפתי אל מעגל הנוכחים, שגדל מעט בינתיים. האיש הספיק כבר לחזור לישיבתו המזרחית לפני הסל, כשהוא חובש את הטורבן לראשו ומפשיל את גלימתו כמקודם. הוא רכן קדימה והסיר את מכסה הקש מעל הסל. רחש קל של התרגשות נשמע בקרב הצופים. ההודי תחב את קצה החליל לפיו וחזר לנגינתו החד-גונית הקודמת, אלא שאז ארע דבר מה: מתוך הסל החל לבצבץ ראשו של נחש קובר. צליל החליל התגבר והנחש הזדקף והלך. בעקבותיו צצו ראשיהם של שני נחשים קטנים יותר. הנגינה החלה להסתלסל ולהחיש והנחש הגדול החל להניע את גופו אנה ואנה בהתאם לקצב הגובר. שני הנחשים הקטנים עשו כמעשיו. חשתי כי אני ממוסמר למקומי ולסתי נשמטה בתדהמה. אמנם קראתי וראיתי תמונות למכביר בדבר נחשים הרוקדים לצלילי חליל, אך טרם ראיתי זאת בעיניי שלי – אף לא בהודו עצמה. כשנגינת החליל הואטה ונחלשה עד שנפסקה, החזירו עצמם הנחשים אל תוך הסל. האיש הוציא את החליל מפיו ורכן לכסות את הסל. לאחר מכן קם שוב וחזר על "סבב הגבֵּה". הפעם הנחתי בתוך הכובע שטר שעליו היה טבוע המספר 20 וההודי הודה לי בקידה עמוקה מהקודמת וב"נְמִסְטָה" חרישי.

4. ג'אמע-אל-פֿנא

כיכר השוק, בואכה העיר העתיקה, הייתה ענקית. כמי שאהבתו נתונה לשווקים בכל רחבי העולם, היתה זו חגיגה אמיתית, מעל ומעבר לכל מה שאפשר לצפות משוק. מכל עבר הוקפתי בדוכנים שהציגו לראווה בדים, תבלינים, שִמְנֵי מרפא, ירקות ופירות ודברי סידקית למיניהם. העיניים נסערו נוכח המראות שהתערבבו לבליל גדול, מלווה בקריאות הרוכלים ובמוזיקה הרועשת שבקעה מדוכני הקֶלְטוֹת. הבחנתי גם ב"מרקידי נחשים" נוספים, אך צלילי חליליהם נבלעו בקולות האחרים ככל שהתקדמתי לעבר ה"מדינה".

שפע ניחוחות התבלינים השונים, שנערמו בקערות ענק, פילחו את חלל האויר – כל תבלין ואופיו המיוחד: הקינמון והאניס המתוקים, הפפריקה והכוסברה העֵנֹוֹת, השום והכורכום החצופים והפלפל על כל גווניו, פירותיו וגרגריו, המרטיט את הנחיריים בחריפותו העוקצנית. חלק מהקערות הכילו גם תערובות ידועות, כמו "רָאס אל חנות", בְּהֶרֶט וְחָוֵאֵיגֵי.

ריח התבלינים הזכיר לי שוב את מרסל, השכנה ההיא: באחת הפעמים כשסרתי לביתה הבחנתי על השולחן במגש עגול וגדול. כששאלתי לפשרו נעניתי שאלה פירות יבשים ממולאים בתערובת של בשר טחון ואגוזים. "זו הגירסה שלי לְטֵנְזֵה", ציינה בגאווה. מרסל הוציאה צלחת מהארון והניחה בה שני פירות מכל סוג עבורי: משמש, דבלים, תמרים ושיזיפים. היא לא שכחה גם לצקת על הפירות כמות נדיבה של הרוטב בו בושלו, ולפזר מעל הכול שפע של גרגרי שומשום קלוי. בזיכרוני היה צרוב עדיין המעמד של על-סף-עילפון שאחז בי כשהכנסתי את אחד הפירות האלה אל תוך פי. הם ספגו היטב את הרוטב, שהכיל דבש דבורים, דבש תמרים ואגוזים קצוצים עד דק, וטעמו נמהל בחריפותה העדינה של תערובת הבשר, שתובלה בתבלינים שלא עמדתי על טיבם. שבתי הביתה אך לא סיפרתי לאמי אודות המאכל המופלא הזה, כדי שלא לצער אותה.

זיכרון הטעם ההוא הוביל אותי הלאה – היישר אל חנות הפירות היבשים והאגוזים. לאחר שטעמתי כמעט מכל פרי, והבטחתי לעצמי שביום האחרון אבוא לקנות מהם, שמתני לב שהחנות השכנה היא של דברי מתיקה, ומיהרתי לסור אליה. בארץ הוזמנתי פה ושם לחגיגה מרוקאית, בדרך כלל סביב חג המימונה, אולם כאן לא היתה חשיבות לזמן או לחגים. עיני נקרעו למראה עוגיות מעמול מעוצבות לתפארת עמוסות תמרים ואגוזים, מופְלָטוֹת נוטפות חמאה ודבש וממתקי קוקוס ומרציפן צבעוניים שהיו ערוכים בתוך עטרות נייר קטנות על גבי מגשים עגולים. הפיתוי היה עצום, אבל ריח הטיגון שעלה מפינת החנות משך אותי לשם. אישה קשישה בלבוש מסורתי, שעליו נחגר סינר מלא בכתמי שמן, עמדה ליד סיר טיגון גדול ומבעבע ממנו שלתה שושני שֶבְקָה ועיגולי סְפִינְגֵי לתוך קערה מלאה בסוכר. ברגע זה נשברתי סופית: נגשתי אל הקשישה וביקשתי שקית מלאה משני הממתקים, הזקנה חייכה אלי חיוך גדול, שחשף פה חסר שיניים ועשתה כמצוותי. דהרתי לקופה על מנת לשלם, לצאת במהירות מהחנות ולפצוח בזלילה חסרת מעצורים.

הצרבת לא אחרה לבוא, ולכן נכנסתי אל חנותו של הרוקח. המוכר החייכן, שזיהה כנראה מיד שאני תייר, פנה אלי באנגלית ופצח בשטף הצעות החל משמן אָרְגָן לעיסוי הקרקפת ועד לשיקויים שונים מעוררי חשק מיני. לגבי האחרונים, הביט סביב שאין איש בקרבת מקום, ואז אחז במבושיו כשהוא קורץ אלי: "גוד, וְרִי גוד". התעלמתי מדבריו, אבל הוא המשיך וסבב איתי ברחבי החנות

כשהוא מורה בידו על המדפים עמוסי הבקבוקים, כשהוא מכנה אותם בשמות שונים ומסביר לי את טיבם באנגלית רצוצה מעורבת בצרפתית ובערבית. ניצלתי שניה של הפסקה כדיבורו והצלחתי להסביר לו בקצרה שאני מעוניין במשהו שיקל עלי את הצרבת. לשמחתי הוא הבין מייד את בקשתי, הוריד מעל אחד המדפים בקבוק מלא בנוזל לבן והורה לי תכף ומייד ללגום לגימה הגונה ממנו. עשיתי כדבריו ואכן הצרבת נעלמה כמעט מיד, אך איתה למדתי גם לקח חשוב – לעולם אל תשתמש בדבר שאינך יודע מראש את מחירו...

כשיצאתי מבית המרקחת הבחנתי שהשמש עומדת לשקוע. נזכרתי בפקיד הקבלה במלון שהשביע אותי שלא להחמיץ את השקיעה המרהיבה מאחת המרפסות של בתי הקפה הסובבים את הכיכר. עליתי למרפסת הקומה השנייה, אך מכיוון שהזמן דחק, בחרתי באחד מהם באקראי. ותרתי בעיני אחר מקום פנוי הצופה מערבה, לעבר מסגד קוטוביה, שצריחו התנוסס מעל לעיר העתיקה. בית הקפה היה מלא בתיירים, כמוני, אבל המלצר שחש לעברי, וכנראה גם קרא את מחשבותיי, טרח למצוא לי מקום פנוי, הצופה הישר לכיוון הצריח. התה עם הֶשֶׁיבָא, שהזמנתי כדרך המקומיים, לא אחר לבוא, בקומקום נחושת, שאליו הצטרפה כוס קטנה נטולת ידית. לכך התלוותה גם צלוחית קטנה עם עוגיות אניס מתוקות-מלוחות. מזגתי כוס אחת וניסיתי ללגום מהתה הרותח. התרווחתי בכיסא הקש ותוך לגימות קטנות ומציצה תאוותנית של עוגיות טבולות בתה צפיתי בשמיים המאדימים לאיטם. למזלי היה זה יום נטול עננים, והשמש, שירדה אט-אט לעבר האופק שמאחורי המסגד, צבעה את העיר כולה בצבע באדום האופייני לה, עד שנעלמה באופק ופינתה את מקומה לאפלה.

על האש

החושך ירד על ג'מעא-אל-פנא אבל השוק לא התרוקן – אדרבא המון האנשים גדל, המוזיקה גברה ולא ניתן היה להבחין שירד הערב, כי הכול הוצף באור בוחק של מנורות רבות עוצמה. לפני שירדתי ממרפסת בית הקפה, הבחנתי בענן עשן קטן העולה מאחד הדוכנים שבתוך העיר. מרחוק חשתי גם את ריח הבשר הנצלה, שהזכיר לי שלא אכלתי דבר מאז הבוקר. פרט לממתקים כמובן, אך כמו שאמרה תמיד אמי הפולניה: "ממתקים זה לא אוכל". זה היה הזמן לאכול ארוחת ערב ראויה, והריח הבהיר לי היטב גם מה יהיה התפריט.

ירדתי אל כיכר השוק ושמתי פעמי אל בינות לדוכנים שבתוך העיר העתיקה עצמה. לענן העשן שראיתי מרחוק קברו כעת ענני עשן נוספים שעלו ממתקני הצלייה שהיו פרושים לרוב. לידם הוצג לראווה שפע של מאכלי בשר מעוררי תיאבון: סטייקים משויזשים כהלכה, צלעות כבש עתירות בשר ושומן, קציצות קפאב כרסתניות, פרוסות טחול ממולא ונקניקיות מְרָגָז אדמוניות שחריפותן פולחת רקיע. לא נפקד גם מקומם של שיפודים ארוכים עמוסים בקוביות בשר של כבש שמנוני, או של ירכי עוף, שביניהן הושחלו ירקות בשלל צבעים. כל אלה סודרו בקפידה וקושטו בשרשראות ארוכות של פלפלים אדומים ובצרורות ענקיים של פטרוזיליה. בעוד פי מתחיל להזיל ריר, היה לי ברור שמראה העיניים גדול הרבה יותר ממה שאוכל להכניס לקרבי. לכן החלטתי שקודם אשוטט מעט בין הדוכנים, עד שאחליט מה להזמין ואז אשב לאכול ליד אחד מהם – ממילא כולם נראו כאילו הועתקו מתבנית אחידה. המשימה, כך התחוור לי, לא היתה קלה כלל ועיקר, שכן ליד כל דוכן כזה עמדו מספר מלצרים גברתיים, שהתעקשו לשכנע אותי לשבת לאכול דווקא אצלם ולא בדוכן השכן. המשכתי ללכת תוך שאני נאבק בהם בגבורה רבה. ליד אחד הדוכנים ניצב מלצר עקשן במיוחד. אחרי שכמעט וחסם את דרכי, הבטחתי לו שאחזור לאכול בתום הסבב. הוא נעץ בי מבט של מי שמאמין לחמורו יותר מאשר לי, אבל בכל זאת התרצה. כשהתחלתי להתרחק שמעתי אותו קורא אחרי "להתראות מאוחר יותר", והבנתי שלא נותרו בידי ברירות רבות.

החנויות שהיו בין חומות העיר העתיקה נראו לי קטנות יותר ומושכות פחות, אבל אולי היה זה בגלל תאבוני שהלך וגבר עם כל צעד. לקראת קצה השוק נשברתי, ושכחתי לרגע את הנדר שנדרתי למלצר הגברתן. מאחר והגעתי לדוכן האוכל האחרון שראיתי, ולא התעורר בי חשק לשוב על עקבותיי, התיישבתי לאכול. ליד הדוכן ניצב שולחן ארוך אחד בלבד, אשר חלקו כבר היה תפוס בידי סועדים אחרים, ובלית ברירה התיישבתי לידם. סקרתי את גיליון הנייר שהתאמץ ככל כוחו לכסות את שולחן העץ, ושידע ימים בוהקים יותר מאלה. תוך זמן קצר ביותר עט עלי מלצר שהשגיח בי. הוא הניח לפניי צלחת עשויה פלסטיק ובתוכה פיתה, כשהוא מצביע בידו לעבר הלוח עליו נרשמו שמות המאכלים ומחיריהם. התובנה הקודמת, שלא אוכל לאכול הכול, התגמדה נוכח המחירים הזעומים שהציג הלוח, ולכן הרשיתי לעצמי להזמין מספר גדול יותר של מנות מכפי שהייתי מזמין בדרך כלל. המלצר נפנה לטפל בבקשותיי, ובינתיים קירבתי אלי את הצלוחית ממרכז השולחן שהכילה מטבל אדום כלשהו. קרעתי פיסה מהפיתה, טבלתי במטבל ותחבתי לפי. הכנתי את עצמי מראש לחריפות גדולה, אך לא חשבתי לרגע שאחוש כאילו שראשי כולו עולה בלהבה, ושענן העשן הסמיך שהיתמר ממנו התמוזג עם עשן הצלייה של הבשר. מתוך ניסיון נואש לכבות את השרפה תחבתי אל פי באחת את כל שארית הפיתה בשלמותה. המלצר שהשגיח בכך, מיהר להגיש לי קנקן של מים צוננים. מן הסתם היה מורגל בגבורתם המעושה של תיירים מערביים.

כשהונח לפניי המגש העצום עם שפע המאכלים שהזמנתי, תקפה אותי שוב התלבטות. החלטתי להתחיל במאכל הקרוב ביותר אלי – צלעות הכבש. מהר מאד נוכחתי לדעת שמדובר בכבש קשיש, קֶשֶׁה-בשר ועתיר-שומן, שנשחט רק אחרי שהביא לעולם אלפי צאצאים, שצלעותיהם הבהירות והרכות נותרו מוצגות לראווה. לצד הצלעות הונחו נקניקיות המרגז האדומות. למוד לקח מהרגעים הקודמים בצעתי לעצמי פיסה זעירה מהנקניקיה וטעמתי ממנה. למזלי קנקן המים היה עדיין לידי, ומיהרתי למזוג וללגום לגימות גסות למכביר. אכזבתי הלכה וגברה ממאכל אחד למשנהו: קציצות הקבב היו תפלות, וקוביות השיפודים התגלו רובן ככולן כקוביות של שומן. את פרוסת הטחול הממולא, מעדן הכתר בעיני, שמרתי לסיום, אך כשהגעתי אליו נוכחתי לדעת שהמרחק בין טעמו לטעם המעדן המופלא שהכינה שכנתי מרסל, היה רחוק כמרחק שביני לבינה באותו רגע.

סימנתי למלצר שיביא לי חשבון. פתק הנייר שהונח לפניי, מוכתם בשמנוניות אצבעותיו, הכיל מספר אחד בלבד, תלת ספרתי, שביטא, כביכול, את המחיר הכולל של ארוחתי. הבטתי שוב בלוח המחירים. גם אם הייתי מסכם את כל תכולתו וכופל את התוצאה בשלוש, ספק אם הייתי מגיע לסכום שנרשם על הפתק המוכתם. המלצר הספיק בינתיים לפנות את כל תכולת השולחן, לא לפני שנתן בי את המבט הזעוף של "לא סיימת את כל האוכל!", שנשקף אלי תמיד מעינייה של אמי המנוחה. הוא מיהר לחזור לגבות את הטיפ, עוד לפני שהיה סיפק בידי לספור את השטרות שבארנקי. בכל זאת שלייתי מהארנק שטר כסף גדול, שכיסה את מחיר הארוחה והרבה יותר מכך. נתתי אותו בידי המלצר ואמרתי בשפה המובנת לכל מלצרי העולם שהוא יכול לשמור את כל העודף לעצמו. המלצר מיהר לתחוב את השטר לכיסו, אבל לא רק שנותר על עומדו אלא הושיט אלי את ידו הפרושה, כמצפה לטיפ נוסף.

"שוב אכלתי אותה", אמרתי לעצמי, כשהבנתי ששפת המלצרים המקובלת איננה שגורה בארץ זו – עודף הוא עודף, וטיפ הוא טיפ! מיהרתי לשלוח מארנקי שטר נוסף, גבוה בהרבה מגובה הטיפ המקובל והושטתי למלצר. בפנים חתומות הוא תחב שטר זה לכיסו ושוב הושיט את ידו. מאחר ונראָה לי שבמעשהו זה הוא הגדיש את הסאה, סימנתי בידי תנועת "דיי" וקמתי ללכת. הוא לא חסם את דרכי, אבל כיווץ את גבותיו ונתן בי מבט כועס. כשהתרחקתי מעט והבטתי לאחור ראיתי אותו משוחח בתנועות נרגשות עם בעל הבית. שניהם הפנו אלי את מבטיהם ואני, שהתחלתי להרגיש רדוף, פניתי בסמטה הראשונה שראיתי בדרכי והחשתי את צעדי, כשאני מציץ מדי פעם לאחור, לוודא שהם אינם מתקרבים לבקש את נפשי.

הסמטה אליה פניתי לא הכילה חנויות רבות, אך שרר בה ריח מצחין, שגבר והלך ככל שהתקדמתי. עד מהרה מצאתי את עצמי בלב שוק הבשר. הריח הפך כמעט בלתי נסבל. על שפע האנקולים שמסביב היו תלויים נתחים גדולים של בעלי חיים שנשחטו זה מכבר. כטורף מוצהר לא התרגשתי נוכח מראות אלה, והתבוננתי בהם באדישות כבסטייקים שחוברו להם יחדיו, אולם כשפניתי לאחור נתקלתי בדוכן ארוך שעליו נפרשו זה בצד זה ראשיהם של כבשים. לא פעם הוזמנתי לארוחת ראש השנה אצל שכניי שאצלם, כך סיפרה לי אמי, מוגש לשולחן ראש כבש שלם, אפוי בתנור. המראה שעלה אז בדמיוני סימן קו אדום ברור לתאוות הבשרים שלי, ודאגתי להתחמק מהארוחה ההיא בתואנות שונות. בשוק הבשר ניגלה לעיני מחזה מחריד עוד יותר: עשרות כבשים חשפו מולי את שיניהם ובהו בי במבט זגוגי מתוך עיניהם המתות. הבטתי בהם מאובן, אבל מתוך קיבתי החל לעלות קבס, שהומרץ ע"י סירחון הבשר המרקיב סביב. חשתי את

בטני מתהפכת ומאיימת לפלוט החוצה את כל שאכלתי, אם כי למזלי אכלתי מעט מאד באותו ערב. בדרך עלומה כלשהי הצלחתי להתיק את רגלי מהקרקע ולהימלט מהמקום במהירות שיא. לא ידעתי לאן נושאות אותי רגלי, והשעון, שהראה לי ששעת מסיבת הקוקטייל בכנס הולכת ומתקרבת, האיץ בי לחפש את היציאה הקרובה מהחומות.

לפתע שמעתי מאחורי קול גבר :

"חזרת?"

היה זה המלצר בפניו נשבעתי שאשוב. כשהסתובבתי על עומדי ראיתי אותו מולי, קרוב מכפי ששיערתי. החיוך הרחב שהשתרע מתחת לשפמו העצום לא תאם כהוא-זה את מבט האימים שנשקף מעיניו.

"אבל ...", גימגמתי, "אני... כלומר... לא כל כך רעב עכשיו".

כנראה ששלט היטב בשפה האנגלית כי לא רק שהבין כל מילה, אלא שהשיב לי באנגלית די טובה: "אהה, כנראה שאכלת אצל מישהו אחר". חיוכו גדל על אף שמבט האימים שבעיניו נותר כשהיה.

"לא... באמת שלא", ניסיתי לשקר.

"אכלת גם אכלת". אמר בביטחון רב, והוסיף, "אני מכיר אתכם היטב, יהודים נכלולים שכמותכם".

אימתי גברה: לא רק שהמלצר תפס אותי בקלקלתי, אלא שהוא גם טפל עלי שאני יהודי! לא רציתי לחשוב מה יבוא כעת אבל מבט האימים שבעיני האיש התרכז פתאום והפך למחוייך. הוא רכן לעבר אוזני ולחש:

"אל תדאג, גם אני יהודי".

בבת אחת הוקל לי, ולפתע עלו במוחי שאלות רבות לשאול אותו, אבל הרגשתי שלא זה המקום ולא זה הזמן. תחת זאת הפניתי אליו שאלה קצרה ועניינית:

"איך יוצאים מכאן?"

הוא החווה בידו הצידה, וכשהפניתי את מבטי בכיוון אליו הצביע ראיתי שאני עומד למעשה קרוב מאד לאחד השערים של העיר העתיקה. רציתי להודות לו, אבל ראיתי שהוא כבר עסוק בהשתדלות אצל תייר אחר. יצאתי אל כיכר השוק, מצאתי את השדרה שלאורכה הגעתי ומיהרתי לאורכה למסיבת הקוקטייל במלון.

טניס מרוקאי

כאמור, היה כנס זה הראשון מסוגו עבורי. אמנם השתתפתי בכנסים רבים, אך הם היו לרוב התכנסויות רבות-משתתפים של אנשים מכל העולם שהתעניינו בנושא משותף. כנסים אלה התאפיינו בעיקר במצגות מרהיבות שלא הכילו תוכן רברבני או שיווקי בעיקרו. הפעם היה מדובר בכנס מדעי אמיתי, שכלל גם כתיבת מאמר וגם ועדת תוכנית של אנשים מלומדים שקראו אותו, העירו הערות והמליצו האם לקבלו להצגה בכנס או לא.

באולם הנשפים של המלון, בו נערכה מסיבת הקוקטייל, התכנסו כבר רוב המשתתפים. לא הכרתי איש, גם לא את מארגני המושב שבו אני אמור להציג את מאמרי. על צווארי המשתתפים היה תלויים סרטים כחולים שבקצותיהם תגים עם שמם, אבל אני, שהעדפתי לשמור על אלמוניותי, הקפדתי שהתג התלוי לצווארי יהיה הפוך, כך שאיש לא יכול היה לזהות אותי. כשכוס יין לבן בידי האחת וחטיף כלשהו בידי השנייה סבבתי בין הנוכחים וניסיתי לקנות לי חברים חדשים. למי שהתעניין מסרתי את הפרטים בעל-פה, והקפדתי שהתג ייוותר הפוך.

על השולחן המרכזי עבדו בקבוקי יין אדום ולבן, אבל עיניי צדו את השולחנות הצדדיים, עליהם ניצבו מגשים רחבי ידיים עמוסים בעוגות קרם בשלל צבעים וצורות. הרעפתי בליבי שבחים לרוב על הקונדיטורים המוכשרים וחמקתי לעברן. חתכתי לעצמי ריבוע גדול מהעוגה שנראתה לי טעימה מכולם ונסתי בו נגיסה גדולה. הטעם היבש של בצק פשוט ובלתי טרי גרם לי מייד לחזור בי מכל השבחים. ניחמתי את עצמי שאולי בחרתי בעוגה הלא-נכונה, אבל לאחר שטעמתי מכולן, סיכמתי לעצמי שמדובר באחיזת עיניים ותו לא. עמדתי להתנחם בכוס יין נוספת, אבל הבקבוקים שהתרוקנו עד מהרה כבר סולקו מהשולחן המרכזי, ותחתם הונחו מחירוני המציעים משקאות חריפים וקלים במחירים מופקעים.

הכנס עצמו, שנפתח ביום שלמחרת, היה מעניין ומשעמם כאחת: החלק המשעמם כלל, כמובן, הרצאות בנושאים שלא עניינו אותי כלל. חלק גדול מההרצאות, ניתנו מפי מחבריהן, ומאחר והם באו ממדינות שונות, רבים מהם לא ידעו אנגלית על בוריה, למרות שזו היתה שפת השקפים עליהם הירצו. חלקם פשוט דקלמו את הנאמר בשקף, שהכיל מילים לרוב, ובגלל המבטא הזר וריבוי הכיתוב קשה היה להבין את דבריהם. רוב הזמן סבלתי בשקט, תוך כדי כך שאני רושם לעצמי רשימות פה ושם, בין ציורי השטות ששירבטתי. בעיקר המתנתי בקוצר רוח לחלק המעניין של הכנס – הסיור בעיר, שעל פי התכנון עמד להתרחש במחציתו השנייה של היום הבא.

התיישבתי, כדרכי, בספסל הקדמי של האוטובוס, כדי להבין היטב את דברי המדריך, ואז הבחנתי שמאחורי יושבים מארגני הכנס, ומשוחחים ביניהם בגרמנית.

כשהייתי ילד קטן היו באים אלינו דודים מדי מוצאי-שבת לשחק רִמיקוב. למרות שהורי היטיבו לדבר עברית, עם קרוביהם היו מדברים ביידיש, ואני, שרק האזנתי מהצד, הצלחתי ללמוד לא מעט את השפה, וממנה להקיש לגבי השפה הגרמנית הדומה לה.

המארגנים היו שקועים בשיחתם, ולא שמו לב שזקפתי את אוזניי והאזנתי לשיחתם. בשלב מסוים נוכחתי שהם מנסים לגלות את זהותו של המרצה הישראלי, ולכן הסתובבתי אליהם

והצגתי את עצמי. מאחר והם הופתעו, הסברתי להם כיצד הבנתי את דבריהם. עברנו לאנגלית והחלנו לפטפט, עד שהמדריך נטל את המיקרופון והחל לדבר.

האוטובוס שוטט ברחבי העיר כשהמדריך מצביע מדי פעם על ארמון או בניין מעניינים במיוחד. המארגנים ואנוכי האזנו לדבריו למקוטעין, שכן היינו שקועים בשיחה מקצועית משלנו. האוטובוס עצר במקום כלשהו בדיוק כשפסקנו לרגע מדיבורנו.

"זוהי השכונה בה גדלתי", הסביר המדריך – גבר ממושקף בשנות הארבעים לחייו, "הייתה לי ילדות מאושרת, ואחרי שעות הלימודים היו כל הילדים מתכנסים ברחבה הזו ומשחקים", הוא הצביע על חצר ריקה.

"במה שיחקתם?" התעניין אחד הנוכחים, והמדריך ענה:

"בעיקר זרקנו אבנים אלה על אלה".

גיחכנו בינינו לבין עצמנו, אך כשהמדריך הוסיף

"קראנו למשחק הזה 'טניס מרוקאי'"

פרצו כל ישבי האוטובוס בצחוק מתגלגל.

ביום שלמחרת הגיע המושב שבו עמדתי לתת את הרצאתי. קיצרתי בארוחת הבוקר ומיהרתי לעלות לחדרי כדי להתכונן. אחרי שעברתי שוב בקצרה על השקפים שהכנתי, לבשתי את החליפה ואת החולצה שגיהצתי בערב הקודם, כראוי למרצה מכובד. אחרי ניסיונות לא מעטים הצלחתי אפילו לענוב את העניבה שבחרתי. בחנתי את עצמי במראה הגדולה שבחדר ונמלאתי סיפוק כאשר דמותי נשקפה בחשיבותה, בדיוק כמו שרציתי. נטלתי את תיק הכנס ואת המחשב הנייד וירדתי לאולם ההרצאות. מארגן המושב, פרופ' וולפגנג, אותו הכרתי ביום הקודם, כבר היה באולם וקיבל את פני בלבביות רבה. יחד עם זאת, שמתי לב שהוא בוחן את דמותי מכף רגל ועד ראש, תוך שהוא מבליע חיוך בינו לבין עצמו. מבוכה גדולה אחזה בי. היחסים בינינו לא היו קרובים עד כדי נגיעה בנושאים אישיים, אך כישראלי חשתי שעלי להבין על מה מדובר. ביקשתי מפרופ' וולפגנג לסור איתי הצידה ולחשתי באזניו שאלה שקטה:

"משהו לא בסדר בלבוש שלי?"

פרופ' וולפגנג הופתע מהשאלה הישירה והסמיק קלות. לרגע שתק, כחוכך בדעתו האם וכיצד לענות, ובסוף הפליט מילה אחת:

"העניבה".

לא הבנתי את תשובתו – הרי בחרתי בקפידה את אוסף העניבות שאביא אתי לכנס, ובאותו בוקר אף התלבטתי ממושכות איזו מהן אענוב. כמו כן גם השקעתי מאמץ רב בקשירתה המורכבת, אז מה בכל זאת התפקשש לי? החלטתי שעלי לברר עניין זה עד תום ושאלתי שוב:

"מה לא בסדר בעניבה?"

וולפגנג הסמיק עוד יותר, ואז רכן לעבר אזני ולחש:

"זוהי עניבה של מופעי בידור, לא של כנס פורמאלי".

לדקות ההבחנה הזו טרם ירדתי מעולם. הבטתי בוולפגנג, אחר כך במשתתפי המושב שהחלו להיאסף והתובנה חדרה למוחי בבת אחת: כולם היו עם עניבות דקות בצבע אחיד, ואילו אני הייתי היחיד עם עניבה רחבה מעוטרת בשלל צבעים! מבוכתי גברה. הודיתי לפרופסור במנוד ראש ואצתי לחדרי. מצאתי בין שלל עניבותיי אחת לא רחבה במיוחד ובעלת צבע אחיד, החלפתי את חולצתי לאחרת, שתהלום את צבע העניבה, וכשידי רועדות קשרתי אותה באופן מתקבל על הדעת. כשירדתי בשנית לאולם כבר החלה הרצאה הראשונה. הייתי השני בתור, אבל הכול כבר היה מוכן, ולכן התקרבתי בצעד חרישי ככל שיכולתי והתיישבתי באחד מהכיסאות האחוריים. וולפגנג, שישב ממול לקהל כיאה ליושב הראש, הבחין בי, ובהבעה שעל פניו הבנתי שהפעם הוא שבע רצון.

עבדול

הכנס הסתיים בצהריים, אולם משתתפים רבים כבר השכימו קום ומיהרו לשדה התעופה להספיק לטיסות הבוקר לארצותיהם. במושב הסיום נכחו, לפיכך, רק משתתפים מעטים, והמארגנים מיהרו לנעול את הכנס מוקדם מהמתוכנן. באשר לי – נותר לי שוב חצי יום חופשי עד הטיסה שלמחרת, ונזכרתי בהבטחה שנתתי לעצמי ביום הראשון, לחזור לעיר העתיקה ולקנות פירות יבשים, תבלינים ועוד כהנה וכהנה. מאחר והזמן לא דחק, וידעתי שהחנויות ב"מְדִינָה" פתוחות עד שעה מאוחרת, צעדתי שוב לאורכה של אותה שדרה, נהנה ממוזג האויר ומניחוחות הפרחים. כשעמדתי לחצות את הכביש הראשי, שמעתי מישהו פונה אלי באנגלית:

"אתה השתתפת בכינוס במלון, הלא כן?" הפניתי את ראשי לעבר הקול וראיתי לידי גבר מבוגר, מוליך זוג אופניים. התבוננתי בדובר מבלי להשיב, אך סקרתי אותו במבטי: הקרחת שלראשו הוקפה בעטרת של שיער שחור-אפור. הוא היה לבוש בחולצה מכופתרת פשוטה, בעלת צבע ירוק דהוי, תחובה בתוך זוג מכנסי עבודה חומים-אפורים, בעלי כיסים גדולים, שניכרו עליהם כתמי בוץ מעטים. רוב כיסי המכנסיים, שידעו ימים טובים יותר, נראו ריקים, אולם מאחד מהם בצבץ קצה של מזמרה. שרוולי החולצה היו מקופלים ברישול עד מעל למרפק, וחשפו עור שחום מכוסה בשערות שחורות. נעליו הגבוהות היו רטובות מעט, וניכר היה שסוליותיהם בוססו בבוץ לא מזמן. כל חזותו אמרה "גנן". האיש אישר את ששיערתי עוד טרם הספקתי לפצות את פי:

"אני הגנן של המלון. ראיתי אותך שם. אגב, שמי עבדול", משום מה הוא לא הושיט יד ללחיצה, ולא שאל לשמי-שלי, אלא הוסיף שאלה: "אתה הולך לטייל בקאסֶבָה?"

השאלה הייתה ישירה מדי, ולרגע היססתי, אבל מראהו נראה אמין למדי, וכך גם קולו. בדלפק הקבלה שבמלון הצטיידתי במפה ואכן סברתי שאכן אשוטט שם לפני הקניות, אבל, לאמיתו של דבר, המפה היתה די סתומה בעיניי. כקורא את מחשבותיי עבדול המשיך:

"אני גר בקאסבה והולך הביתה", ציין, ומבלי להמתין רגע נוסף פסק: "בוא איתי – אני אדריך אותך".

הרעיון של היעזרות במורה-דרך בן המקום לא עלה בדעתי עד אז, והצעתו המפתיעה קסמה לי. מצד שני, למדתי, בימים המועטים ששהיתי במרוקו, שאינך יכול לצפות לקבל שום דבר בארץ הזו מבלי לשלם תמורתו, ולכן שאלתי אותו ישירות:

"ומה יהיה שכרך?"

"בחינם" הוא השיב. התשובה הזאת ערערה את האמון שנתתי באיש עד כה, ולכן וידאתי שאכן שמעתי היטב. עבדול נשמע נחרץ, אבל אני הנחתי שבתשובתו טמונה מלכודת כלשהי. הרמזור התחלף לירוק ואני, שחשתי שאיני יכול לסרב, המשכתי לצעוד לצידו. הפעם הוא פנה לצידה המרוחק של העיר העתיקה – כיוון שלא הלכתי בו עד לרגע ההוא.

נכנסנו בשער שבחומה, ולאחר זמן קצר נעצר עבדול.

"אני גר כאן", הסביר, "אני מכניס את האופניים ויוצא מייד".

לרגע תמהתי מדוע אינו מזמין אותי להיכנס לביתו, על פי המסורת הידועה של הכנסת אורחים, אבל עבדול יצא מייד והמשכנו לצעוד רגלית. הדרך נראתה צהובה ומשעממת אבל האיש נעצר

לפתע ליד אחד משערי הברזל הכבדים. הוא דחף בכתפו את כנף השער, שלא היה נעול כנראה, וסימן לי להיכנס.

נשמתי נעתקה. מולי ניצב הבוסתן היפה ביותר שראיתי מעודי. ענפי עציו כרעו מעומס פרי ולרגליו השתרעו גינות פרחים בשלל צבעים שהציפו את האויר בניחוחות בשומים. השקט ששרר סביב הופר רק על ידי קולות המים המפכים במזרקות הפזורות ברחבי הגן וציוץ הציפורים שרכנו לשתות מהן. עיניי הפעורות סרקו את סביבותיי – כך דימיתי בעיני רוחי את גן העדן. עבדול הפנה את תשומת ליבי שמאחורי הבוסתן שוכנים חדרי אכסניה מפוארים, אך לא התקרבו אליהם. תחת זאת קטף עבדול שני תפוזים מאחד העצים וסימן לי לצאת בעקבותיו. הוא קילף את התפוזים, השליך את הקליפות אל הרחוב הצר ורמס אותן בעקביו. ריח ההדר שעלה מהן התמוזג עם הניחוח שעלה מהפלחים העסיסיים. הכנסתי אל תוך פי שניים מפלחי התפוז, עצמתי את עיני והתמכרתי לעונג החמוץ-מתוק.

המשכנו לצעוד ברחובות המפותלים והצהובים, שלא היה ניתן אף לנחש מהם הסודות החבויים מאחוריהם. עבדול פתח מדי פעם את אחד השערים כדי לחשוף בפני עוד בוסתן מרהיב ועוד אכסניה, כשעיניי נפערות לרווחה כל פעם מחדש לנוכח היופי הנגלה להן. אל מראה הרחובות והאכסניות התגנב לפתע ריח מטריף שאי אפשר לעמוד בפניו: ניחוח של לחם טרי. עבדול ידע היטב להיכן הוא מוליך אותי, ועד מהרה מצאנו את עצמנו יורדים במדרגות אל מתחם תת-קרקעי שממנו בקע הריח המופלא. אופה זריז רדה כיכרות לחם חמים מתוך תנור רחב-ידיים והניחם בצד מאפים עגולים וגדולים, דמויי כעכים ירושלמיים, עוטים שכבה עבה של שומשום. עבדול חיך, לקח מהמגש שני מאפים והורה לי לשלם לאופה. חשבתי שהמאפים הוצאו מהתנור זמן רב קודם לכן, אולם בנגיסה הראשונה נוכחתי שטעיתי: לשוני כמעט ונכוותה מהמאפה הרותח. בלעתי בקושי, נוכח מבטו המחייך של עבדול, שרצה להזהיר אותי, אך אני הייתי מהיר ממנו.

לאחר צעידה קצרה נוספת נעצר עבדול ליד גרם מדרגות שהסתתר מאחורי קשת קטנה בלב הקאסבה.

"כאן גר החבר שלי, מְסעוד", הסביר לי עבדול, "ממרפסת הגג שמעל ביתו אפשר לראות את כל הקאסבה. בוא נעלה".

עבדול התחיל לטפס במעלה המדרגות כשאני נשרך בעקבותיו. אחרי טיפוס של כארבע קומות הגענו למרפסת הגג, שהייתה מוקפת כולה בעציצים מאורכים, שעלו על גדותיהם בשפע של עלים ירוקים של צמחי תבלין, מדיפי תערובת ניחוחות: נענע, שיבא ומרווה. הסדרתי את נשימתי ממאמץ הטיפוס והתבוננתי סביב: כל העיר העתיקה, והקאסבה שבתוכה, נפרשה לעינינו כמראה מחלון של מטוס. אמנם לא יכולנו לראות בפרטי הפרטים את הבוסתנים הקטנים ואת מזרקות המים המשובצות בתוכם, אבל המראה היה מופלא.

"אתה רואה, שם מאפיית הלחם", הוא הצביע בידו, "ואילו שם – האכסניה הראשונה בה ביקרנו". לו היה הדבר בידי, הייתי נישאר שם לנצח, אבל אחרי זמן קצר אמר עבדול:

"למסעוד יש חנות קטנה בביתו. בוא נרד ונראה מה יש לו להציע לנו".

בדרך לקומה שמתחתינו חלפנו על פני מה שנראה כמטבח, בו טרחו אישה מבוגרת וכמה ילדות צעירות על תבשיל כלשהו. אפי השכיל להבחין בריח האופייני של זיתים המתבשלים ברוטב

עגבניות. שוב נזכרתי במרסל ובמטעמיה, אולם עבדול לא קרא הפעם את מחשבותיי והמשיך להוליך אותי לעבר דלת הכניסה לחנות.

אָתִי

חנותו של מסעוד היתה גדולה ממה שחשבתי. למעשה היה זה חלל רחב ידיים, שבקירותיו היו פעורות גומחות רבות, חלקן קטנות ועגולות, כשבכי יונים, וחלקן ארוכות כמדפים. אל מול הדלת שדרכה נכנסנו ניצב חלון גדול, פתוח בחלקו. החלון לא כוסה בוילון והאור שחדר דרכו ביחד עם משב רוח קל, הישוו לחלל החנות אוירה נעימה ורוגעת. בתוך הגומחות ועל המדפים נערמו כל מיני הסדקית, המזכרות והסלים הצבעוניים שמילאו את חנויות העיר העתיקה ונועדו למשוך את עיניהם, ובעיקר את כספם, של התיירים הרבים. הריצפה הענקית של החדר הייתה מכוסה כולה בשכבות של שטיחים בשלל צבעים, ובעורות ופרוות בגוונים שונים של אפור, לבן וחום. ריח של צמר שלט בכול, אבל לתוכו הצליח להסתנן ניחוח הזיתים המתבשלים, שהסיח את דעתי מכל הריחות האחרים. למרות גודלו, האויר בחדר היה מעט חם, אם כי לא מעיק, כי רוח קלילה נשבה מהחלון שנותר מעט פתוח. מאחר ולא היה איש מלבדנו בחנות הצביע עבדול על ספסל קטן הצמוד לאחד הקירות והורה לי לשבת. הוא עצמו התיישב על ספסל דומה שניצב ליד קיר אחר.

רצון בלתי נשלט הורה לי מבפנים שאני חייב לחזור למקום בו מתשלים הזיתים, בתקווה שאולי אצליח לטעום מעט מהם. בתואנה שעלי לסור לשירותים, ביקשתי סליחה מעבדול, שנותר לשבת, והלכתי היישר אל המטבח.

התקרבותי, אבל הסתתרתי מאחורי המשקוף והצצתי פנימה. אחת הבנות, נערה בגיל ההתבגרות, עמדה מול משטח עבודה כשלפניה קערה גדולה. עקבתי אחר תנועותיה הזריזות: היא בזקה מלח לקערה, יצקה לתוכה שמן זית ואחר כך מזגה אט-אט מים מקנקן שאחזה בשמאלה, תוך כדי תנועות לישה בימינה. לא ראיתי מה היא לשה, אך כשגחנה והוציאה מהארון התחתון נפת קוסקוס גדולה הבנתי על מה מדובר. נערה אחרת, כנראה אחותה הצעירה, עסקה בזמן זה בקילוף וחיתוך ירקות שונים והעברתם לסיר גדול. משסיימה, מילאה את הסיר במים ובזקה לתוכם מלח ותבלינים שונים, שלא יכולתי לעמוד על טיבם מהמקום בו עמדתי. היא הניחה את הסיר על הכיריים, בסמוך לסיר אחר, והעלתה את האש. אבל את חלל המטבח קָבַשׁ לחלוטין ניחוח הזיתים המתבשלים ברסק העגבניות, שעלה, כפי הנראה, מהסיר הסמוך.

לא ראיתי במטבח את האישה המבוגרת שהבחנתי בה קודם, אך מיד היא הופיעה מאחורי וילון בפניה כשבידיה קערת זכוכית עם נתחי עוף שונים. נוכח הריר שמילא את פי לא יכולתי יותר להתאפק ויצאתי ממחבואי. האישה הופתעה מהופעתי הפתאומית, אך מיד התעשתה ופנתה אלי בחיך.

"מְאָד'א תְּטַבְּחִי", גייסתי את המילים הספורות שזכרתי משעורי הערבית בבית הספר. זו היתה ערבית ספרותית, אך על פי חיוכה שהתרחב שיערתי שהיא הבינה שאני רוצה לשאול מה היא מבשלת. היא מיהרה לענות:

"עוף וזיתים ברוטב עגבניות".

הפעם היה זה תורי להיות מופתע: התשובה ניתנה בעברית!

"את... את מדברת עברית?" הצלחתי לגמגם את שאלתי.

"נולדתי באשדוד" היא ענתה והושיטה לי יד, "נעים מאד, שמי אָסְטָלָה, אבל מאז ילדותי כולם קוראים לי אָתִי".

"ו... ומה את עושה כאן?", התקשיתי להסתיר את התרגשותי.

אתי הפנתה את תשומת ליבי לשרשרת דקה, שהסתתרה בתוך סינרה, ועליה היה תלוי מגן דוד קטן מזהב.

"לפני כעשרים וחמש שנה הגעתי למרקש במסגרת טיול שורשים", היא הסבירה "במהלך הטיול, באחד מהמועדונים, פגשתי באקראי את מסעוד וזו היתה, כמו שאומרים, אהבה ממבט ראשון", המשיכה. "מסעוד שכנע אותי להישאר, נישאנו, ועם הזמן נולדו לנו שני בנים ושתי בנות".

נשארתי נטוע במקומו נוכח הסיפור הבלתי שגרתי הזה וכבר התחלתי לחשוב כיצד ארקום אותו לתוך סיפרי המסע שלי. בד בבד סימנה אתי לשתי הבנות להתקרב, ואז ראיתי שעל צוואר כל אחת מהן תלויה שרשרת דקה. הנחתי שגם הן עונדות מגן דוד.

"גם הן מדברות עברית?" שאלתי לתומי.

"לא, לא", ענתה אתי בצחוק, "מסעוד איננו יהודי, והוא גם לא דרש ממני להתאסלם". היא השתתקה, אבל כנראה שחשה בצורך להוסיף דבר-מה: "הילדים הם יהודיים על פי היהדות, ומוסלמים על פי האיסלאם. אנחנו מנהלים אורח חיים חילוני, וזה לא מפריע לאף אחד מאיתנו!".

"והיכן הבנים?" שאלתי.

"הגדול התחתן ועבר לעיר בו גרה רעייתו. היא בהריון ועוד מעט נהיה סבא וסבתא", הוסיפה בגאווה בלתי מוסתרת, "והצעיר יותר הוא סטודנט להנדסת חשמל".

"אוי, סליחה", קטעתי פתאום את השיחה, "אמרתי לעבדול שאני הולך לשירותים, אבל למעשה הלכתי בעקבות ריח הזיתים המתבשלים".

סיפרתי לה בקיצור על מרסל ועל האוכל המרוקאי המופלא שאכלתי בביתה, ומיהרתי לשוב לחנות. מצאתי את עבדול יושב באותו מקום, אולם כעת היתה נעוצה בפיו פיה של נרגילה. הוא בהה בקיר שממולו במבט חולמני, ואפילו לא הביט לעברי כשנכנסתי. ניגשתי והתיישבתי על מקומי.

לאחר זמן קצר הופיעה אתי בפתח, ועבדול ניתק את מבטו מהקיר, הוציא את פיית הנרגילה מפיו ופתח עמה בשיחה, בשפה המקומית, שממנה לא הבנתי דבר וחצי דבר. קיוויתי מאד שהוא תביא לי לטעום נתח של עוף בזיתים, מאחר ומיהרתי צאת מהמטבח, אבל לא כך היה. אתי אחזה בידיה מגש שעליו כוסות מעוטרים, וקומקום נחושת שמזרובוביתו עלה אד בניחוח של תה חזק. לידם נח צרור עלי נענע טריים שנקטפו מהשיחים הירוקים שעל מרפסת הגג. היא מזגה לשנינו כוסות, והניחה את המגש על השולחן שבפינה, כשעליו נותרה כוס אחת ריקה, ככל הנראה עבור בעלה שעמד לשוב בקרוב.

מסעוד

החלון הגדול שלידינו נפתח לפתע לרווחה. משב רוח סוער חדר לחדר ואיתו נסק פנימה שטיח גדול, שעליו ישב בישיבה מזרחית איש עבות שפם, כששפעת שערו מתבדרת ברוח. כעת הבנתי היטב כיצד אתי התאהבה בו ממבט ראשון: הוא היה גבר נאה ביותר. פניו היו שחומות, שפתייו בשרניות, עצמות לחייו היו גבוהות ומצחו הנישא הקרין עוצמה רבה. פרט לשפם, שטופח, כך נראה, במשך שנים, היו פניו מכוסות זיפים בני יומיים-שלושה. אין ספק שהיה זה הגבר בנאה והמושך ביותר שראיתי אי-פעם. השטיח נחת במרכז החדר, ואתי ליוותה אותו במבטה, שנמהלו בו אהבה והערצה גם יחד. היא מיהרה לסגור את החלון, הסתובבה על עקבותיה ויצאה, מותירה את הגברים שבחדר עם עצמם. האיש קם מהשטיח למלוא קומתו, שהייתה מרשימה אף היא, לחץ את ידי בחיוך גדול ואמר באנגלית רהוטה, שהוסיפה עוד נקודה לזכותו:

"אני שמח מאד לפגוש אותך. שמי מסעוד".

הוא לא שאל לשמי – כנראה שציפה שאומר אותו בעצמי, אך הוא לא השתתה אף לרגע קל, ניגש אל עבדול והשניים התחבקו ונשקו איש על לחי חברו, נשיקה אחת, ועוד אחת על הלחי השנייה, ואחת נוספת על הראשונה, כמנהג הצרפתיים. מסעוד לא נראה מופתע מנוכחותי לצד חברו – מן הסתם היה מורגל לאורחים כגון אלה. הוא התיישב על ספסל קטן נוסף שנשען על הקיר שממולי ונעץ בי עיניים שחורות ולוהטות, כאילו הוא מבקש לדעת את המתחולל במוחי, ואילו אני – לא ידעתי לאן להפנות את מחשבותיי: כעת היה לי ברור לחלוטין שנלכדתי ברשת פרושה היטב, ושמסעוד ועבדול משתפים פעולה. לא אהבתי את התחושה של ציפור לכודה, אך היה מאוחר מדי, וטרם שיערתי מה עוד מצפה לי.

עבדול היה הראשון לדבר, במבע רציני, נטול חיוך:

"אז כמו שהבנת בוודאי, ידידי מסעוד הוא סוחר גדול של חפצי חן. המחירים אצלו הם הזולים ביותר במרקש, לכן הבאתי אותך לכאן". השתלתי להיראות שווה-נפש, אך ברור היה לי שהוא משקר.

מסעוד מיהר להוסיף על דברי עבדול:

"אתה לא חייב לקנות דבר, כמובן, ואנחנו נישאר ידידים לנצח גם אם תצא מכאן בידיים ריקות". לא היה לי ספק שגם הוא משקר, אבל הייתי שבוי בידיהם, ולכן המשכתי לשחק את המשחק.

"אז מה אתם מציעים לי לקנות?", שאלתי בתמימות מעושה.

"רגע, רגע", אמר מסעוד כשהוא מניע את כף ידו הפרושה לאות הרגעה. "אצלנו, הַפְּרָפְּרִים¹, המשיך, "מתמקחים על כל דבר".

כדי להדגים את דבריו הוריד מיניאטורה של טאג'ין מאחד המדפים, הניח אותה על כף ידו הפרושה והציג אותה לעיני:

"אני אומר אלף דירקם. מה דעתך?"

הופתעתי. בטלפון שהיה בכיסי היה מחשבון, אך סברתי שהוצאתו תגרום למארחי להיעלב, ולכן עשיתי חשבון משוער בראשי, שהביא אותי לסך של כשלוש מאות וחמישים שקל. זה היה מחיר

¹ תושביה הקדומים של מרקש – צאצאיהם של שבטים פראיים שבאו מן ההרים.

מופקע לכל הדעות, עבור מזכרת שמחירה בשוק שונה לכל היותר לערך של כחמישה שקלים. מצד שני, כפי שנהג לומר אחד מחבריי: "מיקוח הוא מיקוח, ולא ויכוח". באותו רגע הכרתי רק את המשא-ומתן המערבי, בו אתה מציע סכום נמוך במעט מזה שעליו תתפשר בסוף. כשקראתי, בדיעבד, את המדריך למטייל במרוקו הבנתי שהיה עלי להציע דירהם אחד, על מנת שיתפתח משא ומתן כהלכה. מוחי קדח: האיש שממולי נקב בסכום גבוה מאד, האם אני יכול להעליב אותו? מבלי לחשוב בהגיון, נקבתי במחיר שהיה גבוה אמנם, אך עדיין נמוך מזה שנקב האיש.

"אני מציע מאה", לחשתי באי-הנעימות האופיינית לי. בו בזמן הרגשתי גם שהמלכודת סביבי סוגרת עלי. האיש לא התרגש, ונקב בסכום חדש: תשע מאות ותשעים. מאוחר מדי הבנתי שזה היה משחק שתוצאותיו ידועות מראש, ואכן לאחר כמה דקות "התפשרנו" על חמש-מאות דירהם – סכום עתק עבור מזכרת פעוטת ערך. חשבתי שאסתפק בכך, קמתי ממושב וסימנתי לעבדול שברצוני לצאת. הוא התעלם ממחוויתי והמשיך לינוק במבט חולמני את פיית הנרגילה שבפיו. אני, שלא ידעתי מה לעשות עם עצמי, קמתי ממושב והתחלתי לשוטט ברחבי החנות, עושה את עצמי כמתעניין בשאר החפצים. מסעוד הבין, ככל הנראה, שהפלתי בפח היתה קלה מכפי ששיער, ולכן התלווה אלי במסעי ומדי פעם, כשהבחין שענייני נחות על חפץ כלשהו, הוריד אותו מהמדף וצרף לטאגין הזעיר.

"בסוף אעשה לך מחיר טוב על הכול", אמר בנימה רוגעת, ואני, לתומי, חשבתי שהוא מנסה להפיס את דעתי כפיצוי על המשחק הקודם. בד בבד הבנתי את מהות "מחיר החינם" שנקב עבדול בתחילת דרכנו – ידידו מסעוד גמל לו, כנראה, ביד נדיבה על כך שהביא אותי לביתו.

במרכז החדר נח עדיין השטיח, עליו ריחף מסעוד כשנכנס דרך החלון, ועיניי השתהו עליו רגע אחד נוסף. מסעוד לא החמיץ את מבטי ופנה אלי בשאלה ישירה:

"אתה מעוניין בשטיח הזה?"

הסומק שפשט בלחיי הבהיר למסעוד שלא טעה – אכן חשקתי מאד בשטיח המעופף, אך הייתי סבור שמחירו גבוה מאד, ועניתי ביושר:

"אני חושב שאין בידי סכום כסף כל כך גדול".

מסעוד פרץ בצחוק:

"בוא נתמקח", האיץ בי, "אני מציע מחיר של מאה אלף דירהם. מה אתה אומר?"

לא ידעתי האם הוא מתכוון לכלול גם שטיח זה ב"מחיר הטוב" שהוא הבטיח לי על כל החפצים הקטנים שנוספו לטאגין, או שהחל סיבוב נוסף של מיקוח. אם אכן מדובר בשטיח בעל תכונות מיוחדות, הרי שהסכום בו נקב הוא גבוה, אבל לאחר תום המשחק, כשנגיע למחיר המוסכם, הוא יהיה בהחלט סביר. יחד עם זאת, מעולם לא נשאתי בארנקי סכומים שכאלה במזומן.

"דרך אגב", אמר מסעוד כמי ששומע את הנאמר ביני לבין עצמי, "אני מקבל גם כרטיסי אשראי".

לעולם לא אהיה שחקן פוקר טוב, שכן הבעת פניי, שכללה תסכול מעורב בתשוקה עזה, הסגירה את המתחולל בראשי. המשא ומתן התקשה, ושהסתיים התוצאה הייתה כעשרים ושבעה אלף דירהם לטובת מסעוד. 'עשרת אלפים שקל, פחות או יותר', צווח המנגנון שבראשי, לפני בערו – דמיינתי את פרצופו הזועם של מנהל סניף הבנק שלי.

"בסופו של דבר עשית עסקה טובה!", ניסה מסעוד להרגיע אותי. "ואתה יודע מה?"

נשאתי אל מסעוד מבט מלא תימהון, והוא הוסיף:

"במחיר השטיח אני כולל את כל מה שקנית קודם. איך זה?"

התלבטתי. הוא ציפה, כפי הנראה, שאפול על ברכיי, אחבק את ירכיו ואודה לו מקרב ליבי על המחווה העצומה. ובכל זאת היה קשה לי להשתחרר מהעובדה שהופלתי בפח, אם כי לא ידעתי את טיבו. לחצתי את ידו בהרכנת ראש, והוא השיב לי לחיצה ומיהר לארוז את כל מרכולתי.

כשיצאנו, עבדול ואני, מביתו של מסעוד, היתה כבר שעת אחר הצהריים. בידי אחזתי חבילה גדולה עטופה היטב בעיתונים רבים וקשורה בקשר בל-יפתח. החבילה הכילה את השטיח שקניתי בהון-תועפות, כשבתוכו צרורים כל חפצי החמדה שבחר מסעוד עבורי. לפני שיצאנו ניסיתי לשאול כיצד גורמים לשטיח לעוף ליעד המבוקש, אך מסעוד רק השיב שעלי לומר את שם היעד המבוקש והשטיח כבר יגיע לשם. כשביקשתי לנסות השיב לי מסעוד בקוצר-רוח "תנסה בבית" ומיהר לארוז את החבילה.

"אני חושב שכדאי שנאכל משהו", אמר עבדול, "אני מכיר מסעדה טובה לא רחוק מכאן".

נזכרתי שלמרות הריחות המעלפים שהמשיכו לעלות ממטבחה של אתי, בסופו של דבר לא הוגש לנו כל אוכל. עמדתי לשאול את עבדול לפשר הדבר, אבל בינתיים הגענו לפתח המסעדה.

לפי כל הסימנים הייתה זו מסעדה שנתפרה במיוחד עבור תיירים תמימים כמוני. עבדול הפקיד אותי בידיו של המלצר, ונעלם מעיני עוד לפני שהספקתי לשאול אותו האם הוא מצטרף לארוחה. הנחתי את החבילה שבידי על כיסא סמוך ונפנפתי בידי למלצר. הוא הגיע לשולחן כשידיו ריקות ומבטו שואל. שאלתי אותו באנגלית האם יואיל להביא לי תפריט, אבל הוא התעלם משאלתי, או שלא הבין אותה כלל. תחת זאת שאל באנגלית הרצוצה שבפיו מה ארצה לאכול. כשזיכרון מטבחה של אתי עדיין טרי בראשי, ביקשתי קוסקוס ו"זייתון בל-טמטים". הזמן הקצר שעבר מרגע ההזמנה עד שהגיע האוכל גרמו לי לתמוה אודות זריזות המלצר ויעילות הטבח, אך מיהרתי לסלק מחשבה זו, ומלא תאוות אכילה הרמתי את מכסה הטאגין. במרכז ערמת הקוסקוס, שעוטרה בנתחים גסים של ירקות, התבונן בי ראש של כבש. התגברתי על הבחילה שאחזה בי, ומיהרתי להעביר את הראש לצלחת ריקה שעמדה בסמוך ולכסות אותו במכסה הגבוה של הטאגין. אז נטלתי כף מלאה בקוסקוס ובמחצית קישוא, והגשתי אל פי. אכזבתי גדלה כשנוכחתי שהמאכל קר לחלוטין. ניסיתי לנופף בידי למלצר, על מנת להתלונן ולבקש חימום נוסף של המנה, אך הוא עמד בקצה המרוחק של המסעדה כשגבו אלי. כשנואשתי, הרחקתי את הקוסקוס ופניתי לקערת העוף בזיתים. גם כאן נחלתי אכזבה, שכן למרות גודלה של הקערה, הונחה בתחתיתה כמות זעומה של זיתים, ומעליהם כנף זעירה של עוף. למרות שמנה זו היתה חמה למדי, כיליתי אותה תוך שניות אחדות, מבלי ששבעתי. המלצר הגיח פתאום כרוח סערה וסילק כהרף עין את צלחת הזיתים הריקה ואת צלחת הקוסקוס, עוד לפני שהספקתי להתלונן בפניו. הוא אץ למטבח וחזר עם חשבון. הצאתי בו – הסכום היה מופקע לחלוטין. הפעם כבר לא הופתעתי – בארץ הזו, כך הבנתי, דמך נמצץ עד תומו באדיבות רבה. שילמתי, כולל טיפ שמן למלצר, ויצאתי. בזווית עיני הבחנתי בעבדול יושב בבית הקפה הסמוך בחברת אנשים נוספים ומעשן נרגילה כשחיוך גדול על פניו.

סוף דבר

הגעתי למלון כשהשמש כבר ירדה. תחת בית שחיי היתה החבילה ובידי נשאתי כמה שקיות ניילון עם פירות יבשים ודברים אחרים שהספקתי לקנות בשוק. את המזוודה לקראת הטיסה שלמחרת כבר ארזתי. זה היה תירוץ מספיק טוב כדי להתיר את החבילה ולהשליך לפח את כל העיתונים. תחבתי למזוודה במהירות את כל החפצים הקטנים שהיו בחבילה, וכן את שקיות הניילון על כל תכולתן, וסגרתי אותה. קצר-רוח פרשתי את השטיח על הרצפה, התיישבתי עליו בישיבה מזרחית ופקדתי: "לחדר האמבטיה!" השטיח לא זז. לא התייאשתי, כי סברתי שהמרחק קצר מדי. קמתי, פתחתי את הדלת לרווחה וחזרתי אל מקומי.

"לעיר העתיקה!" ניסיתי שוב את מזלי. גם הפעם לא זז השטיח ממקומו.

"ברור", תירצתי לעצמי, "כנראה שהשטיח מבין רק את שפת המקום".

"לא-מדינה!" קראתי, אבל השטיח נשאר על עומדו.

המשכתי בניסיונות נוספים, אבל השטיח סרב לזוז. התחושה הקשה שהשתלטה עליי נבעה בעיקר מדמות פרצופו הזועם של מנהל סניף הבנק, ששבה והופיעה לנגד עיניי. בעיני רוחי ראיתי את הבעתו הופכת לנדהמת כאשר אתוודה בפניו שהמינוס הגדול בחשבוני נוצר בגלל טיפשותי ותמימותי. בכל זאת התעקשתי למצוא מישוהו אותו אוכל להאשים. התבוננתי חסר אונים בשטיח הדומם שנח על הרצפה בשלוות נפש. כעת נוכחתי לדעת שהוא בעצם דהוי ומכוער, ארוג בגסות ושוויו אפסי. נעצתי בו מבט זועף ומבלי דעת סיננתי מבין שיני קללה:

"שתישרף!"

קמתי וניגשתי לחלון. הבטתי לעבר באורות שנצצו לעברי בעליצות מהעיר העתיקה, וכשדמעות תסכול בעיני חזרתי ואמרתי בקול נמוך:

"שתישרף!" ולחיזוק דבריי הוספתי: "שתישרפו כולכם!"

המשכתי להביט עוד זמן מה בעיר, שידעתי שכבר לא אשוב אליה לעולם, ופתאום הרגשתי בריח קל מאחוריי. הסתובבתי ולא האמנתי למראה עיניי: מהשטיח, עליו ישבתי לפני רגע, עלה סילון דק של עשן. תוך זמן קצר פרצה להבה גדולה, שכילתה את כולו בבת אחת, ואז כבתה, כשהיא מותירה גל קטן של אפר וכתם פיח על הרצפה. פתחתי את מכסה המזוודה וראיתי להוותי שכל שאר הדברים והמזכרות הפכו לאפר.

*

"אין כמו השוקולד הבלגי", ציינתי בפני בני משפחתי, שישבו סביבי מכרסמים את הפרלינים הנפלאים שקניתי במעבר בבריסל.

"ובמרקש", התפלאה זוגתי, "לא קנית כלום?"

"עזבי", השבתי בביטחון מעושה "אין מה לקנות שם, וממילא הכול כל כך יקר".